DOI: https://doi.org/10.31617/3.2026(143)07
УДК 323.23:159.923

СОФІЮК Тарас
https://orcid.org/0000-0002-8949-3336
к. ю. н., доцент, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
t.sofiiuk@knute.edu.ua

SOFIIUK Taras
https://orcid.org/0000-0002-8949-3336
PhD (Law), Associate Professor, Associate Professor at the Department of International, Civil and Commercial Law State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine
t.sofiiuk@knute.edu.ua

ПРАВО НА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЮ ДУМКИ І ПОЧУТТЯ

Вивчено наявні в науковій літературі теоретичні підходи до аналізу явищ громадської думки і народного почуття для кращого розуміння їх співвідношення й усвідомлення необхідності законодавчого закріплення права фізичної особи на індивідуалізацію не лише думки, а й почуття. Досліджено виклики для належного існування громадської думки і народного почуття – тиранію більшості й симуляцію громадської думки. Здійснено спробу з'ясувати, чому симуляція громадської думки, що, можливо, є сьогодні найбільшою загрозою для розумової свободи людини, нерідко знаходить для себе в розумовому житті суспільства підготовлений ґрунт. Розглянуто явище фаталізму народної маси, що його не варто ототожнювати з тиранією більшості. Окреслено кризові явища, які нарівні з громадською думкою як такою (й народним почуттям як її компонентом) характеризують розумове життя в добу масової цивілізації: "народний гомін", тиранію більшості, симуляцію громадської думки, фаталізм народної маси та їх взаємозв'язок. З'ясовано значення розумової свободи та її співвідношення з громадською думкою у демократичні часи. Здійснено спробу вивести синтетичне визначення явища громадської думки на основі опрацьованих джерел. Докладно проаналізовано спосіб, у який може здійснюватися симуляція громадської думки. Наведено аргументи на користь законодавчого закріплення права фізичної особи на індивідуалізацію думки і почуття й сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного вітчизняного цивільного законодавства в досліджуваній сфері. Запропоновано законодавче формулювання права на індивідуалізацію думки і почуття: "Фізична особа має право на особисті індивідуальні думки та почуття, в тому числі у сфері творчої діяльності. Фізична особа має право не поступатися власними думками та почуттями впливові публічності, в тому числі соціальних мереж, якщо вона не заподіює шкоди іншим. Фізична особа має право не бути підданою впливу переконань, які обмежують або забороняють повну незалежність

THE RIGHT TO INDIVIDUALIZATION OF OPINION AND SENTIMENT

The theoretical approaches available in the scientific literature to the analysis of the phenomena of public opinion and popular sentiment have been studied for a better understanding of their correlation and the awareness of the necessity of legally guaranteeing an individual's right to individualize not only opinion but also sentiment. The challenges for the proper existence of public opinion and popular sentiment – the tyranny of the majority and the simulation of public opinion – have been examined. An attempt has been made to find out why the simulation of public opinion, which is perhaps the greatest threat to human intellectual freedom today, often finds prepared ground for itself in the intellectual life of society. The phenomenon of the fatalism of the popular masses has been considered, which should not be equated with the tyranny of the majority. The crisis phenomena that, along with public opinion as such (and popular sentiment as its component), characterize intellectual life in the era of mass civilization have been outlined: "popular clamour", tyranny of the majority, simulation of public opinion, fatalism of the multitude, and their interrelation. The meaning of intellectual freedom and its corre-lation with public opinion in democratic times has been clarified. An attempt has been made to derive a synthetic definition of the phenomenon of public opinion based on the processed sources. The way in which public opinion can be simulated has been thoroughly analysed. Arguments in favour of the legally enshrining the right of an individual to the individualization of opinion and sentiment are presented, and proposals for improving the current domestic civil legislation in the studied area are formulated. The following legislative formulation of the right to the individua-lization of opinion and sentiment is proposed: "An individual has the right to personal, individual opinions and sentiments, including in the sphere of creative power. The natural person has a right not to yield his or her own opinions and sentiments to the influence of the public, including social networks, as long as he or she does not harm others. The natural person has a right not to be exposed to convictions

Copyright © 2026. Автор(и). Це стаття відкритого доступу, яка розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License 4.0 (CC-BY) Міжнародна ліцензія

суджень та обговорення, за винятком випадків, передбачених законом".

Ключові слова: громадська думка, народне почуття, тиранія більшості, симуляція громадської думки, фаталізм народної маси, розумова свобода, право фізичної особи на індивідуалізацію думки і почуття.

restricting or forbidding judging with complete independence and discussing except for cases provided by law".

Keywords: public opinion, popular sentiment, tyranny of the majority, simulation of public opinion, fatalism of the masses, intellectual freedom, the right of an individual to individualization of opinion and sentiment.

JEL Classification: K19, K30, K39.

Вступ

Громадська думка – сукупність індивідуальних поглядів, ставлень і переконань з приводу певного предмета, висловлених значною частиною суспільства. Одні вчені розглядають сукупність як синтез поглядів усього суспільства або якоїсь його частини, інші – як зібрання багатьох відмінних або протилежних поглядів. Водночас для того, щоб вважати явище за громадську думку, мусять бути виконані щонайменше чотири умови: (1) має бути питання, (2) має бути велика кількість людей, які висловлюють погляди на питання, (3) принаймні деякі з цих поглядів мусять відбивати яку-небудь згоду і (4) ця згода мусить чинити прямий або посередній вплив (*Davison*, 2025).

Дослідженням регулювання особистих немайнових прав, пов'язаних із правом фізичної особи на індивідуальність, займалися такі вчені, як Харитонов та Харитонова (2018, 2019, 2022), Кодинець (2016, 2018), Кохановська (2006, 2021), Кузнєцова та ін. (2013), *Mirosławski* та ін. (2024), Оніщенко (2021), Сліпченко (2013, 2025), Сліпченко та Жорнокуй (2019), Стефанчук (2007*a*, 2007*b*, 2018), Стефанчук та Посикалюк (2013), *Zaika et al.* (2022) та інші.

Проте у вітчизняній цивілістиці до цього часу не звернено належної уваги на проблему симуляції громадської думки.

Це утворює потребу в розв'язанні низки важливих наукових і практичних завдань:

- вивчення симуляції громадської думки;
- формулювання пропозицій щодо вдосконалення чинного вітчизняного цивільного законодавства в досліджуваній сфері.

Метою статті є обґрунтування необхідності законодавчого закріплення права фізичної особи на індивідуалізацію думки і почуття.

Сучасні вчені торкалися деяких аспектів зазначеної проблеми. Зокрема, це дослідження *"Human rights as the basic value of the concept of private law in modern Europe"* (*Kharytonov et al.*, 2019), *"Updating the civil legislation of Ukraine in the field of intellectual property in the modern information society"* (*Kokhanovska et al.*, 2021), "Громадянське суспільство та особисті немайнові права" (Кузнецова, 2015).

Проте у сфері вивчення громадської думки і розумової свободи в демократичні часи є низка питань, які потребують уважного аналізу. В цій статті розглядаються такі питання:

- визначення та розмежування громадської думки і народного почуття;
- дослідження тиранії більшості й симуляції громадської думки;

- вивчення фаталізму народної маси;
- з'ясування значення розумової свободи та її співвідношення з громадською думкою у демократичні часи.

З використанням методу наукового аналізу було поставлено завдання розподілити об'єкт дослідження на складові й на основі його компонентів розкрити його особливості та зв'язки з іншими елементами в системі. Метод синтезу було використано з метою об'єднання раніше виділених частин у ціле. Логіко-семантичний метод застосовано для виявлення значень використаного в дослідженні понятійного апарату та його інтерпретації. Відповідно до методу вивчення інформаційних джерел здійснено аналіз наукових праць, що стосувалися дослідження громадської думки і розумової свободи у вітчизняній та міжнародній юридичній науці. Формально-логічний метод застосовано для приведення у відповідність із законами формальної логіки основних складових дослідження симуляції громадської думки. Згідно з діалектичним методом виявлено еволюцію юридичної теорії у сфері з'ясування значення розумової свободи та її співвідношення з громадською думкою. Ретроспективний метод використано при вивченні історичного розвитку громадської думки і народного почуття та їх визначення і розмежування. Прогностичний метод застосовано для розроблення рекомендацій стосовно вдосконалення вітчизняного законодавства з метою забезпечення його відповідності потребам визнання права на індивідуалізацію думки і почуття.

Дослідження розпочато з вивчення наявних у науковій літературі теоретичних підходів до аналізу явищ громадської думки і народного почуття, щоб краще зрозуміти їх співвідношення і з'ясувати підстави постановки питання про необхідність законодавчого закріплення права фізичної особи на індивідуалізацію не лише думки, а й почуття.

1. Громадська думка і народні почуття

З розширенням кола предметів, на які звертається наша увага, зі зрослою швидкістю в зміні пануючих над нами вражень зовнішнього світу громадська думка втратила частину своєї стійкості й сталості. Водночас зменшилася й можливість успішності її зусиль там, де потрібна наполеглива діяльність. Громадська думка тепер визріває швидше, зате швидше й в'яне. Нерідко вона зовсім зникає з пам'яті протягом короткого проміжку часу (*Holtzendorff*, 1879, *p.* 84).

Як зазначав *Bryce* (1995, *p.* 1440), "безперервна зміна одних ідей іншими, які не полишають глибокого враження й миготять перед очима подібно до тих дерев, на які пасажир дивиться з вікон свого вагона, не сприятливіша для розвитку творчої діяльності розуму від обмеженості знань".

Здається навіть, що на теперішній час громадська думка тільки в тих випадках і виявляється стійкою, коли до неї так чи інакше долучається елемент [народного] почуття (*Holtzendorff*, 1879, *p.* 96).

Але "громадське" і "народне", "думка" і "почуття" – це не одне й те саме, відмінності між публічно висловленими думками та приватними чи навіть народними почуттями часто є помітними (*Lukacs*, 2005, *pp.* 177–178).

Англійський письменник *William A. Mackinnon* проводив додаткове розмежування між громадською думкою й "народним гомоном", який він описував, як "почуття, що випливає з пристрастей мас, які поводяться безоглядно; або хвилювання, викликане серед неосвічених; або серед тих, хто не мислить або не проявляє свій здоровий глузд в підході до справи" (*Davison*, 2025).

Від розгляду явищ громадської думки й народного почуття доцільно перейти до вивчення викликів для їхнього належного існування – тиранії більшості й симуляції громадської думки.

2. Тиранія більшості й симуляція громадської думки

Тиранія полягає в тому, що найсильніші вдаються до сили без нагальної потреби й дозволяють собі те, чого не дозволить собі рівний з рівними (*Bryce*, 1995, *p.* 986).

Tocqueville (2010*a*, *pp.* 418–419) стверджував: "Тиранія демократичних республік… звертається навпростець до душі. Володар… каже: "Ти можеш не поділяти моїх думок, ти збережеш своє життя й майно, але віднині ти – чужинець серед нас. За тобою залишаться громадянські права, але вони будуть для тебе марними. Якщо ти захочеш, щоб тебе обрали твої співгромадяни, вони тобі в цьому відмовлять; якщо ти домагатимешся їхньої пошани, вони вдадуть, що ти її не заслуговуєш. Ти залишишся серед людей, але втратиш право спілкування з ними. Й коли ти захочеш зблизитися з іншими людьми, вони уникатимуть тебе, наче нечистої істоти. Навіть ті, хто вірить у твою невинність, навіть вони відвернуться від тебе, позаяк у іншому разі їх спіткала б та сама доля. Йди з миром, я зберігаю тобі життя, але воно буде для тебе болючішим, ніж смерть"[1].

Як раніше зазначав *Holtzendorff* (1879, *p.* 48), "політично погляди окремих індивідів перебувають під рішучим впливом віри у могутність громадської думки, яка, хоч і не має під своєю рукою арсеналу покарань, що загрожують життю, свободі чи тілесній недоторканності винуватців, але тим не менш може визначати собою соціальне становище окремих осіб. Знаряддями громадської думки є: тріумфальна арка хвали для її обранців або ганебний стовп глузування та осуду для тих, що виявляються того гідними. Страх перед можливістю перетворення думки на дію слугує вуздою для тих, хто не хоче скоритися їй добровільно".

Проте тиранія більшості – не єдина й, можливо, не найбільша загроза для розумового життя в добу масової цивілізації.

[1] Тут і далі переклад подано за книгою: Токвіль, А. де. (1999). *Про демократію в Америці* (у 2 т.; Г. Філіпчук & М. Москаленко, перекл.; передмова А. Жардена). Видавничий дім "Всесвіт".

Настав новий розвиток подій, чого навіть *Tocqueville* не врахував і, певно, навіть не міг узяти до уваги. Це був зростаючий і, зрештою, переважний вплив публічності, її маніпуляцій та її дедалі всепроникної присутності. Це була часто нова небезпека для демократії, менш пряма, але, можливо, навіть більш підступна, ніж тиранія більшості (*Lukacs*, 2005, *pp.* 185–186). *James Fenimore Cooper* стверджував, що зусилля "створити громадську думку… полягають в симуляції існування загального почуття на користь або проти будь-якої конкретної людини або заходу; настільки велика повага до громадської думки в такій країні, що люди фактично поступаються своїми почуттями тому, яке, на їхню думку, є почуттям більшості" (*Lukacs*, 2005, *p.* 186). Тож цього письменника не так хвилювала перспектива тиранії більшості чи навіть повага до громадської думки, як її симуляція.

Зі збільшенням кількості органів для вираження думок та з розвитком технічних способів для їх поширення розпізнавання громадської думки з тих чи інших питань, що становлять предмет публічного обговорення, є подвійно складним. Нерідко народ не має насправді жодної думки з відомого питання або ж думки його цілковито різняться від тих, що проводяться його "представниками" (*Holtzendorff*, 1879, *p.* 53).

Як стверджував *Tocqueville* (2010*c*, *p.* 1149), "порожньої почвари громадської думки цілком вистачає на те, аби охолодити запал новаторів, утримуючи їх у поштивій мовчанці". *Holtzendorff* (1879, *p.* 48) наголошував, що "для багатьох достатньо самого припущення, нерідко навіть позбавленого фактичного ґрунту, що громадська думка вирекла свій вердикт з того чи іншого предмета, аби скоритися їй".

Тому йдеться не про те, що є істинним чи правильним з моральної точки зору, а про те, що здається правильним у згоді з іншими. Залежно від того, наскільки жадібною та антагоністичною є "мегабрехня", згубні наслідки можуть варіюватися від дратування до краху цивілізації (*Larsen*, 2022).

Чому симуляція громадської думки, яка, вочевидь, є сьогодні найбільшою загрозою для розумової свободи людини, нерідко знаходить для себе в розумовому житті суспільства підготовлений ґрунт? Для відповіді на це питання слід розглянути явище фаталізму народної маси, що його не варто ототожнювати з тиранією більшості.

3. Фаталізм народної маси

Larsen (2022) стверджував: "Більшість з нас хотіли б вірити, що люди піддаються брехні та політичному екстремізму, тому що їх підштовхують до цього, нічого не підозрюючи… Інші, з іншого боку, стверджуватимуть, що люди мають не дуже приємні якості і що саме нова медіареальність виявляє в нас найгірше".

Як зазначав *Walbank* (1957, *p.* 145), "душа може мати хвороби, які можна порівняти з виразками і пухлинами в тілі. Частково такі хвороби викликані поганим вихованням, а частково – прислуханням до жорстоких і жадібних лідерів".

Люди пристосовуються у настроях до тих, хто панує над ними: коротко кажучи, всі частіше збиваються з доброї дороги, дивлячись на одного, ніж той виправляється, бачачи всіх (*Duplessis-Mornay*, 1689, *p.* 30).

"Нахил до фаталізму... принаймні приносить те задоволення, що завдяки йому втрата індивідуальності певною мірою винагороджується розумінням, що належиш до народної маси... Покірність для багатьох приємніша, ніж незалежність" (*Bryce*, 1995, *p.* 1001).

Так що зазвичай буває, що те, про що повинні дбати всі люди, в більшості випадків занедбується кожною людиною; бо те, що доручено більшості, ніхто не вважає за ввірене його опіці (*Duplessis-Mornay*, 1689, *p.* 77).

Отже, окреслено кризові явища, які нарівні з громадською думкою як такою (й народним почуттям як її компонентом) характеризують розумове життя в добу масової цивілізації: "народний гомін" (за *William A. Mackinnon*) (*Davison*, 2025), тиранія більшості, симуляція громадської думки, фаталізм народної маси. Про їхній взаємозв'язок йтиметься дещо згодом. Тепер треба приділити увагу з'ясуванню значення розумової свободи та її співвідношення з громадською думкою в демократичні часи.

4. Громадська думка і розумова свобода в демократичні часи

Holtzendorff (1879, *pp.* 66–67) стверджував: "Громадська думка... повинна пам'ятати, що непогрішність взагалі невластива людям і що кожна помилка стає тим небезпечнішою, що більша кількість людей її поділяють... Громадська думка не має права ставити перепони вияву індивідуальних поглядів".

Як зазначав *Bryce* (1995, *p.* 991), "відсутності розумової свободи *Tocqueville* приписує не лише брак великих державних людей, а й низький рівень літератури, наукових знань та розумової діяльності".

За всіх часів освіта допомагала людям зберігати незалежність. Це твердження особливо справедливе в добу демократії (*Tocqueville*, 2010*c*, *pp.* 1212–1213).

Книги та науки найбільше дають людям можливість пізнати себе та здіймають ненависть до тиранії (*Boétie*, 1942, *p.* 15). Як вказував *Vargas Llosa* (2023), "ми повинні визнати інтелектуальну перевагу літератури, слів та ідей над образами, які залишають досить швидкоплинний слід у нашій пам'яті... Література потребує свободи, щоб існувати... З цієї свободи народжуються інші: свобода змінювати уряд або просто критикувати його, свобода судити з цілковитою незалежністю та дискутувати між собою, якими б різними не були наші думки". Натомість ми отримали фабрики тролів, екстремізм, мову ненависті, фейкові новини, поляризацію, перевірку фактів і критику джерел в інтернеті як окремий предмет у школі (*Larsen*, 2022).

Levy (2023) стверджував: "Роман – надзвичайна протиотрута від отрути, яку щодня виділяють соціальні мережі. Розвиваючи у читача співчуття, дозволяючи йому розуміти, а не засуджувати чи упереджено

ставитися. Дозволяючи вам відчути та заглибитися в джерело твору, чого, на жаль, не можна сказати про мережі, які часто зводяться до пліток або, що ще гірше, до маніпуляцій чи дезінформації".

Драматичні та радикальні ідеї, які ми давно вважали застарілими, набрали вітер у вітрила. Культурна війна, озлобленість, боротьба за правду та потяг до авторитарного дають привід для занепокоєння (*Larsen*, 2022).

На початку XX ст. *Leroy-Beaulieu* (1902, *pp.* 5, 9) заявляв: "Дух секти і дух розбрату всюди й усе псує. Мабуть, ніколи від часів [Французької] Революції дух свободи, скажемо більше, дух терпимості не був нижчим. Саме слово "свобода", яке колись змушувало битися молоді серця, знаходить малий відгук і вилаяне натовпом… Ненавидіти одне одного й пригнічувати одне одного видається сьогодні правилом багатьох наших співгромадян".

Тому зосередження влади й особисте закріпачення в демократичному суспільстві посилюватимуться не тільки пропорційно наростанню рівності, а й завдяки неуцтву громадян (*Tocqueville*, 2010*c*, *p.* 1213). Свобода, громадський спокій і сам суспільний лад не зможуть існувати без просвіти (*Tocqueville*, 2010*b*, *p.* 923).

По розгляді цього останнього аспекту явища симуляції громадської думки варто перейти до спроби обґрунтування необхідності законодавчого закріплення права фізичної особи на індивідуалізацію думки і почуття та формулювання пропозицій щодо вдосконалення чинного вітчизняного цивільного законодавства в досліджуваній сфері. Слід розпочати із з'ясування питання співвідношення явищ громадської думки, "народного гомону", тиранії більшості, симуляції громадської думки, фаталізму народної маси.

Висновки

Як вбачається, можна спробувати вивести таке синтетичне визначення явища громадської думки на основі опрацьованих джерел: громадська думка являє собою сукупність індивідуальних поглядів, ставлень, переконань і почуттів щодо того чи іншого питання, висловлених великою кількістю людей; принаймні деякі з цих поглядів мусять відбивати яку-небудь згоду, здобуту в умовах повної незалежності суджень та обговорення, ця згода мусить чинити прямий або посередній вплив; за цих умов громадська думка набуває права впливати на соціальне становище окремих осіб, але виключно в межах, що не ставлять перепон вияву індивідуальних поглядів.

У літературі приділено значну увагу проблемі тиранії більшості в сучасному демократичному суспільстві. Проте, можливо, тиранія більшості як така сьогодні поступилася місцем іншій загрозі для розумової свободи людини – симуляції громадської думки. Слід зважити, у який спосіб може здійснюватися така симуляція.

Звертає на себе увагу те, що у *James Fenimore Cooper* йшлося про симуляцію існування загального почуття, – не думки, а саме почуття – внаслідок якої люди фактично поступаються своїми почуттями тому,

яке, на їхню думку, є почуттям більшості. Тож в сучасному світі захисту потребує не лише індивідуалізація думки людини, але і її почуття. Людина має право не тільки на особисті індивідуальні думки, а й на власні, приватні почуття. З огляду на це доцільно підтримати висловлену в літературі точку зору, відповідно до якої слід визнати існування двох відмінних за природою і значенням, хоч і певним чином пов'язаних між собою явищ суспільного життя, – громадської думки і народного почуття – й не ототожнювати їх. Саме на хибному ототожненні цих явищ, як видається, і ґрунтується симуляція громадської думки – як зазначалося раніше, зусилля штучно "створити громадську думку… полягають в симуляції існування загального почуття на користь або проти будь-якої конкретної людини або заходу" (за *James Fenimore Cooper*) (*Lukacs*, 2005, *p.* 186). Окремо треба сказати про двоїсту природу народного почуття. З одного боку, як слушно зазначається в літературі, воно може стати компонентом, що посилює стійкість громадської думки, з іншого – може перетворитися на "народний гомін", що, за *William A. Mackinnon* (*Davison*, 2025), являє собою "пристрасті мас, що поводяться безоглядно, хвилювання, викликане серед неосвічених або серед тих, хто не мислить або не проявляє свій здоровий глузд в підході до справи". Вочевидь, у сучасному світі такий стан справ може мати місце, коли через згадану симуляцію існування загального почуття люди фактично поступаються своїми почуттями тому, яке, на їхню думку, є почуттям більшості, й саме тому поводяться безоглядно – чи через неосвіченість, чи тому, що не мислять і не проявляють свій здоровий глузд в підході до справи. Зрозуміло, що про жодні індивідуальні погляди, ставлення, переконання і почуття щодо того чи іншого питання, які, взаємодіючи між собою в умовах повної незалежності суджень та обговорення, формують громадську думку, тут не йдеться.

З огляду на ту обставину, що погляди окремих індивідів у добу масової цивілізації, як зазначалося, перебувають під рішучим впливом віри у могутність громадської думки, її хибне ототожнення з позірним народним почуттям і поступлення своїми почуттями на користь того, яке видається почуттям більшості внаслідок симуляції громадської думки, перетворюється на самосправджуване пророцтво й своїм фаталізмом починає приваблювати деяких людей.

Переважний вплив публічності, її маніпуляцій та її всепроникної присутності, що знаходить свій вияв у певному занепаді просвіти й літератури, збільшенні кількості органів для вираження не стільки думок чи ідей, скільки образів, що можуть симулювати існування певного загального почуття, розвитку технічних способів для їх поширення, у тому числі через соціальні мережі, розширенні кола предметів, на які звертається наша увага, зрослій швидкості в зміні пануючих над нами вражень через безперервну зміну одних образів іншими, саме їхнє миготіння перед очима, що залишає досить швидкоплинний слід у нашій пам'яті, – все це дійсно нерідко призводить до того, що велика кількість людей фактично не має жодної

справжньої думки з відомого питання або ж, у кращому разі, її думки цілковито відрізняються від тих, що проводяться її "представниками". За сучасних умов публічно висловлена думка і громадська думка як така – не завжди тотожні явища, і вже зовсім не тотожні громадська думка й публічно висловлений маніпулятивний образ, що симулює загальне почуття з метою спричинити "народний гомін".

За умов такого "виховання" людської особистості для багатьох людей справді достатньо самого припущення, нерідко навіть позбавленого фактичного ґрунту, що громадська думка (хибно ототожнена з позірним народним почуттям, яке – якби навіть існувало насправді – могло би бути лише компонентом повноцінної громадської думки, а отже, зі штучно створеним "народним гомоном") винесла свій вердикт з того чи іншого предмета, аби поступитися своїми почуттями й пристосуватися у настроях до того, що лишень здається правильним разом з іншими.

Викладене вище засвідчує, що переважний вплив публічності, її маніпуляцій та її всепроникної присутності не сприятливіший для розвитку творчої діяльності розуму від обмеженості знань. Відсутність розумової свободи веде до втрати індивідуальності, що для деяких людей може тривожним для нас чином винагороджуватися почуттям, що належиш до позірної народної маси. Ці явища вкупі з потягом до авторитарного – неминучим наслідком кризи людської індивідуальності в масовому суспільстві – провокують поляризацію, зосередження влади й особисте закріпачення. Та обставина, що покірність для деяких людей приємніша, ніж незалежність, викликає, вочевидь, піднесення "духу секти" й "духу розбрату" і занепад "духу терпимості" (*Leroy-Beaulieu*, 1902). Справді, такий настрій стає тим небезпечнішим, що більша кількість людей його поділяють.

Виходом із розглянутих кризових явищ сучасного суспільного життя видається такий захід, що здатний забезпечити освіченість, нахил до мислення й здоровий глузд людської особистості в підході до справ, а отже, її незалежність, а також належний рівень того, що, як висловився *Duplessis-Mornay*, доручено більшості – в контексті викладеного у цій статті йдеться про освіту, літературу, наукові знання та розумову діяльність суспільства, до якого належить людська особистість.

Вбачається за потрібне запропонувати законодавчо закріпити у Цивільному кодексі України право на індивідуалізацію думки і почуття. Доцільно запропонувати сформулювати законодавче визначення права фізичної особи на індивідуалізацію думки і почуття так:

Стаття 300[2]. Право на індивідуалізацію думки і почуття

Фізична особа має право на особисті індивідуальні думки та почуття, в тому числі у сфері творчої діяльності.

Фізична особа має право не поступатися власними думками та почуттями впливові публічності, в тому числі соціальних мереж, якщо вона не заподіює шкоди іншим.

Фізична особа має право не бути підданою впливу переконань, які обмежують або забороняють повну незалежність суджень та обговорення, за винятком випадків, передбачених законом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

Boétie, É. de la. (1942). *The Discourse of Voluntary Servitude* (H. Kurz, Trans.). Unknown. https://oll-resources.s3.us-east-2.amazonaws.com/oll3/store/titles/2250/Boetie_Discourse1520_EBk_v6.0.pdf

Bryce, J. (1995). The American Commonwealth (Vol. 2). Liberty Fund. https://oll-resources.s3.us-east-2.amazonaws.com/oll3/store/titles/697/0004-02_Bk.pdf

Davison, W. P. (2025, March 18). *Public opinion.* https://www.britannica.com/topic/public-opinion

Duplessis-Mornay, P. (1689). *Vindiciae contra Tyrannos: A Defense of Liberty Against Tyrants. Or, Of the Lawful Power of the Prince over the People, and of the People over the Prince.* Being a Treatise Written in Latin and French by Junius Brutus, and Translated Out of Both into English. Printed for Richard Baldwin. https://dn790005.ca.archive.org/0/items/vindiciaecontrat00lang/vindiciaecontrat00lang.pdf ; https://ia902802.us.archive.org/11/items/vindiciaecontrat00lang/vindiciaecontrat00lang.pdf

Holtzendorff, F. von. (1879). *Wesen und Werth der öffentlichen Meinung.* M. Rieger. https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.32044103210654&seq=5

Holtzendorff, F. von. (1879). *Nature and Value of Public Opinion.* M. Rieger. https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.32044103210654&seq=5

Kharytonov, Ye. O., Kharytonova, O. I., Kharytonova, T. Ye., Kolodin, D. O., & Tolmachevska, Yu. O. (2019). Human Rights as The Basic Value of The Concept of Private Law in Modern Europe. *Amazonia Investiga, 8*(20), 477–485. https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/177/153

Kokhanovska, O. V., Verbytska, A. O., & Kokhanovskyi, V. O. (2021). Updating The Civil Legislation of Ukraine in The Field of Intellectual Property in The Modern Information Society. *Linguistics and Culture Review, 5*(S2), 375–386. https://doi.org/10.37028/lingcure.v5nS2.1360

Larsen, B. (2022). *Folket har alltid rett, bortsett fra når de tar feil.* Tendens. https://tendens.no/kommentar/folket-har-alltid-rett-bortsett-fra-nar-det-tar-feil/

Larsen, B. (2022). *The People are Always Right, except when they are wrong.* Tendens. https://tendens.no/kommentar/folket-har-alltid-rett-bortsett-fra-nar-det-tar-feil/

Leroy-Beaulieu, A. (1902). *Les Doctrines de Haine: l'antisémitisme, l'antiprotestantisme, l'anticléricalisme.* https://dn790008.ca.archive.org/0/items/lesdoctrinesdeha01lero_0/lesdoctrinesdeha01lero_0.pdf

Leroy-Beaulieu, A. (1902). *The Doctrines of Hate: Anti-Semitism, Anti-Protestantism, Anti-Clericalism.* https://dn790008.ca.archive.org/0/items/lesdoctrinesdeha01lero_0/lesdoctrinesdeha01lero_0.pdf

Levy, M. (2023, October 21). *Marc Levy: "La russie se sert des enfants ukrainiens pour éliminer un peuple, sa culture, son Histoire"* (J. Vermelin, Interviewer). TF1 Info. https://www.tf1info.fr/culture/la-symphonie-des-monstres-robert-laffont-versilio-livre-marc-levy-la-russie-se-sert-des-enfants-ukrainiens-pour-eliminer-un-peuple-sa-culture-son-histoire-2273642.html

Levy, M. (2023, October 21). *Marc Levy: "russia is using Ukrainian Children to Eliminate a People, its Culture, its History"* (J. Vermelin, Interviewer). TF1 *Info.* https://www.tf1info.fr/culture/la-symphonie-des-monstres-robert-laffont-versilio-livre-marc-levy-la-russie-se-sert-des-enfants-ukrainiens-pour-eliminer-un-peuple-sa-culture-son-histoire-2273642.html

Lukacs, J. (2005). *Democracy and Populism: Fear and Hatred.* Yale University Press.

Mirosławski, T., Булеца, С. Б., Заборовський, В. В., Котляр, О. І., Логойда, В. М., Лупало, О. А. та ін. (2024). *Особисті немайнові права особи та права на віртуальні активи в умовах цифровізації: порівняльний аналіз законодавства країн Європейського Союзу.* РІК-У.

Mirosławski, T., Buletsa, S. B., Zaborovskyi, V. V., Kotliar, O. I., Lohoida, V. M., Lupalo, O. A. et al. (2024). *Personal non-property rights and virtual asset rights in the digitalisation era: a comparative analysis of European Union legislation.* RIK-U.

Tocqueville, A. de. (2010a). *Democracy in America: Historical-Critical Edition of De la démocratie en Amérique* (Vol. 2); J. T. Schleifer (Trans.); E. Nolla (Ed.). Liberty Fund. https://oll-resources.s3.us-east-2.amazonaws.com/oll3/store/titles/2286/Tocqueville_1532.02_LFeBk.pdf

Tocqueville, A. de. (2010b). *Democracy in America: Historical-Critical Edition of De la démocratie en Amérique* (Vol. 3); J. T. Schleifer (Trans.); E. Nolla (Ed.). Liberty Fund. https://oll-resources.s3.us-east-2.amazonaws.com/oll3/store/titles/2286/Tocqueville_1532.02_LFeBk.pdf

Tocqueville, A. de. (2010c). *Democracy in America: Historical-Critical Edition of De la démocratie en Amérique* (Vol. 4); J. T. Schleifer (Trans.); E. Nolla (Ed.). Liberty Fund. https://oll-resources.s3.us-east-2.amazonaws.com/oll3/store/titles/2286/Tocqueville_1532.02_LFeBk.pdf

Vargas Llosa, M. (2023, February 9). *Discours de réception de M. Mario Vargas Llosa*. https://www.academie-francaise.fr/discours-de-reception-de-m-mario-vargas-llosa	Vargas Llosa, M. (2023, February 9). *Reception Speech by Mr. Mario Vargas Llosa*. https://www.academie-francaise.fr/discours-de-reception-de-m-mario-vargas-llosa
Walbank, F. W. (1957). *A Historical Commentary on Polybius, Vol. 1: Commentary on Books I–VI*. The Clarendon Press. https://www.scribd.com/doc/276712121/Frank-W-Walbank-a-Historical-Commentary-on-Polybius-Vol-1-Commentary-on-Books-1-6-1957 [in English].	
Zaika, Yu., Kukhariev, O., Skrypnyk, V., Burlakov, S., & Ilkiv, O. (2022). Protection of Honour and Dignity: Theoretical and Practical Issues. *International Journal of Public Law and Policy*, *8*(3–4), 202–214. https://doi.org/10.1504/IJPLAP.2022.124423	
Кодинець, А. О. (2016). *Цивільно-правове регулювання зобов'язальних інформаційних відносин.* Алерта.	Kodynets, A. O. (2016). *Civil Law Regulation of Obligatory Information Relations.* Alerta.
Кодинець, А. О. (2018). Договірні відносини у сфері надання прав на інформацію: окремі аспекти правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право, 1*(49), 122–125.	Kodynets, A. O. (2018). The Contractial Relations in the field of granting rights to information: certain aspects of Legal Regulation. *Scientific Bulletin of The Uzhhorod National University. Series: Law, 1*(49), 122–125.
Кохановська, О. В. (2006). *Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві.* Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет".	Kokhanovska, O. V. (2006). *Theoretical Problems of Informational Relations in the Civil Law.* Publishing and Printing Center "Kyiv University".
Кохановська, О. В. (2021). Правотворчість у сфері особистих немайнових прав в умовах постлюдства. *Право України*, (12), 176–194. https://doi.org/10.33498/louu-2021-12-17	Kokhanovska, O. V. (2021). Lawmaking in the Field of Personal Non-Property Rights in the Conditions of Posthumanity. *Law of Ukraine*, (12), 176–194. https://doi.org/10.33498/louu-2021-12-17
Кузнєцова Н. С., Харитонов Є. О., Майданик Р. А. та ін. (2013). *Правова доктрина України* (Т. 3: Доктрина приватного права України). Право.	Kuznietsova, N. S., Kharytonov, Ye. O., Maidanyk, R. A. et al. (2013). *The Legal Doctrine of Ukraine* (Vol. 3: The Doctrine of Private Law of Ukraine). Law.
Кузнєцова, Н. С. (2015). Громадянське суспільство та особисті немайнові права. *Право України*, (4), 9–17.	Kuznietsova, N. S. (2015). Civil Society and Personal Non-Property Rights. *Law of Ukraine*, (4), 9–17.
Оніщенко, Н. М. (2021). Права, свободи і законні інтереси як загальнолюдські надбання. У М. Holdenblat (Ed.), *Formation of Innovative Potential of World Science: Collection of Scientific Papers "SCIENTIA" with Proceedings of The I International Scientific and Theoretical Conference* (Vol. 1, pp. 86–88). European Scientific Platform. https://doi.org/10.36074/scientia-07.05.2021	Onishchenko, N. M. (2021). Rights, Freedoms and Legitimate Interests as Common Heritage. In M. Holdenblat (Ed.), *Formation of Innovative Potential of World Science: Collection of Scientific Papers "SCIENTIA" with Proceedings of The I International Scientific and Theoretical Conference* (Vol. 1, pp. 86–88). European Scientific Platform. https://doi.org/10.36074/scientia-07.05.2021
Сліпченко, С. О. (2013). *Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів.* Діса плюс.	Slipchenko, S. O. (2013). *Personal Non-Property legal Relations Concerning Negotiable Objects.* Disa plius.
Сліпченко, С. О., & Жорнокуй, Ю. М. (2019). Особисті немайнові права у національній доктрині цивільного права. *Право України*, (1), 105–119. https://doi.org/10.33498/louu-2019-01-105	Slipchenko, S. O., & Zhornokui, Yu. M. (2019). Personal non-property rights in the national doctrine of civil law. *Law of Ukraine*, (1), 105–119. https://doi.org/10.33498/louu-2019-01-105
Сліпченко, С. О. (2025). Особисті немайнові правовідносини та їх розвиток. У В. В. Сокуренко (Ред.), *Цивілістична спадщина Олександра Анатолійовича Пушкіна (Харківська цивілістична школа)* (с. 56–74). ЕКУС.	Slipchenko, S. O. (2025). Personal Non-Property Legal Relations and Their Development. In V. V. Sokurenko (Ed.), *The Civilistic Heritage of Oleksandr Anatoliiovych Pushkin (Kharkiv School of Civil Law)* (pp. 56–74). ECUS.
Стефанчук, Р. О. (2018). Інформаційні технології та право: quo vadis? *Право України*, (1), 30–50. https://doi.org/10.33498/louu-2018-01-030	Stefanchuk, R. O. (2018). Information technologies and law: quo vadis? *Law of Ukraine*, (1), 30–50. https://doi.org/10.33498/louu-2018-01-030

Стефанчук, Р. О., & Посикалюк, О. О. (2013). Цивільно-правове регулювання особистих немайнових відносин фізичних осіб у контексті досвіду законодавства європейських країн. У Ю. В. Білоусов (Ред.), *Цивільне законодавство України в контексті розвитку європейського приватного права* (с. 9–48). Право України.	Stefanchuk, R. O., & Posykaliuk, O. O. (2013). Civil law regulation of personal non-property relations of natural persons in the context of the legislative experience of European countries. In Yu. V. Bilousov (Ed.), *The civil legislation of Ukraine in the context of European private law* (pp. 9–48). Law of Ukraine.
Стефанчук, Р. О. (2007a). Особиста свобода та право на свободу: цивільно-правові аспекти. *Університетські наукові записки*, (2), 170–177. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2007_2_24	Stefanchuk, R. O. (2007a). Personal freedom and right to freedom: Civil law aspects. *University Scientific Notes*, (2), 170–177. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2007_2_24
Стефанчук, Р. О. (2007b). *Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту)*. Вид-во Хмельницького університету управління та права.	Stefanchuk, R. O. (2007b). *Personal non-property rights of individuals in civil law (concept, content, system, features of exercise and protection).* Khmelnytskyi University of Management and Law Publishing House.
Харитонов, Є. О., & Харитонова, О. І. (2022). *Приватне право як концепт* (Т. V). Протистояння відкритого та закритого суспільств і приватне право (Частина І. Приватне право у відкритому суспільстві). Фенікс.	Kharytonov, Ye. O., & Kharytonova, O. I. (2022). *Private Law as a Concept* (Vol. 5). The Confrontation of the Opened and Closed Societies and the Private Law (Part I. Private Law in the Opened Society). Feniks.
Харитонов, Є. О., & Харитонова, О. І. (2019). Цивілістичні категорії доби інформаційного суспільства у національній доктрині приватного права: правовідносини. *Право України*, (1), 136–153. https://doi.org/10.33498/louu-2019-01-136	Kharytonov, Ye. O., & Kharytonova, O. I. (2019). Civil Categories of the Information Society Era in the National Private Law Doctrine: Legal Relations. *Law of Ukraine*, (1), 136–153. https://doi.org/10.33498/louu-2019-01-136
Харитонов, Є. О., & Харитонова, О. І. (Ред.). (2018). *Актуальні проблеми цивілістики у цифрову добу.* Юридична література.	Kharytonov, Ye. O., & Kharytonova, O. I. (Ed.). (2018). *Topical Issues of Civil Law in the Digital Era.* Legal literature.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що не має фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не має відносин з державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автор працює в установі, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів і редакторів) приймалося тими членами редколегії, які не пов'язані з цією установою.

Автор не отримував прямого фінансування для цього дослідження.

Софіюк, Т. (2026). Право на індивідуалізацію думки і почуття. *Ius Modernum, 2*(143), 95–106. https://doi.org/10.31617/3.2026(143)07

Надійшла до редакції 11.04.2026.
Отримано після доопрацювання 19.05.2026.
Прийнято до друку 21.05.2026.
Публікація онлайн 19.06.2026.